

Ευγενία Δακωρώνια

Αναπλ. Καθηγήτρια

Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Δικηγόρος

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΕΣ ΖΗΜΙΕΣ & ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥΣ

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Καταστροφικές ζημίες και συστήματα αποκατάστασής τους
Ευγενία Δακωρώνια

ISBN 978-960-562-452-1

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director: Θεόδωρος Μαστρογιάννης
Υπεύθυνος Παραγωγής: Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία: Αγγελική Μαυρογιάννη, Χρύσα Ζαργιαννάκη
Παραγωγή: NB Production AM010915M23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org
Αθήνα: Μαυρομιάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521
Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212
Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600
Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

© 2015, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Ευγενία Δακωρώνια
Αναπλ. Καθηγήτρια Αστικού Δικαίου
Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Δικηγόρος

Καταστροφικές Ζημίες και συστήματα αποκατάστασής τους

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Catastrophic Harms and Systems of Indemnification
Eugenia Dacornia

ISBN 978-960-562-452-1

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

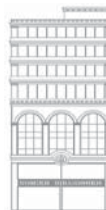

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

member of Europe's 500
dynamic entrepreneurs

© 2015, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

*Στη μνήμη της Ομότιμης Καθηγήτριας
Ισμήνης Ανδρουλιδάκη - Δημητριάδου,
πρώτης γυναίκας τακτικής καθηγήτριας Αστικού Δικαίου
στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και
του Ομότιμου Καθηγητή Θανάση Παπαχρίστου,
καθώς και σε όλους εκείνους
που παροτρύνουν και στηρίζουν προσπάθειες*

“The U.S. Army, after generations of preparing to fight complicated land wars, is more likely to face enemies that are terrorists, insurgents and other small-bore bad guys than large standing armies”

“Reshaping the Army”

*Time magazine,
November 4, 2013*

Πρόλογος

Με την επιλογή του επίκαιρου αυτού θέματος, που απετέλεσε και θέμα στο XVIII Διεθνές Συνέδριο Συγκριτικού Δικαίου που έλαβε χώρα στη Ουάσινγκτον τον Αύγουστο του 2010 και του οποίου υπήρξα Εθνική Εισηγήτρια μετά την τιμητική για εμένα πρόταση του Ομότιμου Καθηγητή και Δ/ντή του Ελληνικού Ινστιτούτου Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου, Σπυρίδωνος Βρέλλη, επεδίωξα διττό στόχο: α) να συνδυάσω τόσο το Αστικό Δίκαιο που διδάσκω από το 1980 στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών πρώτα ως επιστημονική συνεργάτις και μετά ως μέλος ΔΕΠ, όσο και το ιδιαίτερα προσφιλέσ σ' εμένα αλλά και στους φοιτητές Ιδιωτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος, μάθημα υποχρεωτικής επιλογής που εισήγαγε, πάντα ανοίγοντας νέους δρόμους, ο τ. Αντιπρύτανης, Ομότιμος Καθηγητής Ιωάννης Καράκωστας, και που είχα την τιμή να μου αναθέσει να διδάξω, και β) να παρουσιάσω προβλήματα που άπτονται των δύο κλάδων, εστιάζοντας στην εξεύρεση λύσεων.

Ίσως υποσυνείδητα η επιλογή του θέματος έχει να κάνει τόσο με την καταγωγή μου από ένα ηφαιστειογενές και σεισμογενές μέρος, τη Σαντορίνη, η οποία υπέστη σημαντικές καταστροφές κατά το σεισμό της 9ης Ιουλίου 1956 μεγέθους 7.5 βαθμών της κλίμακας Richter, που χαρακτηρίστηκε από τον Καθηγητή Σεισμολογίας του Παν/μίου Θεσσαλονίκης Κων. Παπαζάχο ως ο μεγαλύτερος σεισμός του 20ού αιώνα στην Ευρώπη, όσο και με την παραμονή μου για ένα διάστημα, πολλά χρόνια πίσω, στη Νέα Ορλεάνη, ώστε να με στενοχωρεί ιδιαιτέρως το μεγάλο πλήγμα που υπέστη στις 29 Αυγούστου 2005 η όμορφη αυτή πόλη του αμερικανικού νότου όταν οι άνεμοι και οι καταιγίδες από τον τυφώνα Katrina κατέστρεψαν το σύστημα αναχωμάτων που την προστάτευε, με αποτέλεσμα να πλημμυρίσει το 80% της πόλης, να πεθάνουν 1.300 άτομα και να χρειασθεί να μετεγκατασταθεί ολόκληρος ο πληθυσμός της πόλης. Συνεπώς με συγκινεί η ιδέα της ενασχόλησης με το συγκεκριμένο θέμα και με τις λύσεις που μπορούν να δοθούν από πλευράς αποζημίωσης, όταν καταστροφές μεγάλης κλίμακας, φυσικές, και όχι μόνο, ενσκήπτουν.

Στον παρόντα πρόλογο αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις θερμότερες ευχαριστίες μου και την ευγνωμοσύνη μου στον Καθηγητή του Αδικοπρακτικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Wake Forest, Winston-Salem,

Βόρειας Καρολίνας, ΗΠΑ, Michael Green, με τον οποίο είχα την ευκαιρία να συνεργαστώ κατά τις συνεδριάσεις της Ευρωπαϊκής Ομάδας Αδικοπρακτικού Δικαίου (EGTL), της οποίας τυγχάνουμε μέλη, (εγώ από το 2011, διαδεχόμενη τον Ομότιμο Καθηγητή Κων/νο Κεραμέα, στον οποίο επίσης οφείλω άπειρες ευχαριστίες και την ευγνωμοσύνη μου για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου ζητώντας μου να μετάσχω σε διάφορες διεθνείς επιτροπές ως εθνική αντιπρόσωπος και ανοίγοντάς μου κατ' αυτόν τον τρόπο σαγηνευτικούς ορίζοντες που δεν μπορούσα ποτέ να φαντασθώ), για την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε κατά τη δίμηνη παραμονή μου για έρευνα στο ως άνω Πανεπιστήμιο το 2013 και για τις γόνιμες συζητήσεις που είχαμε. Οι ευχαριστίες μου πηγαίνουν επίσης και στους λοιπούς συναδέλφους στο εν λόγω Πανεπιστήμιο για τη θερμή υποδοχή τους και στο διοικητικό προσωπικό και τις βιβλιοθηκονόμους που επέτρεψαν να μην αντιμετωπίσω καμία δυσκολία κατά την παραμονή μου εκεί και να μη χρειαστώ το μίτο της Αριάδνης για να εξέλθω από τους δαιδάλους της ηλεκτρονικής τεχνολογίας κατά την έρευνα στις ποικίλες βάσεις δεδομένων. Θερμότερες ευχαριστίες οφείλω επίσης στον Ομότιμο Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Βιέννης Helmut Koziol και Δ/ντή του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αδικοπρακτικού και Ασφαλιστικού (European Centre of Tort and Insurance Law, ECTIL) και στον Δ/ντή του Ινστιτούτου για το Ευρωπαϊκό Αδικοπρακτικό Δίκαιο Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Βιέννης Ernst Karner καθώς και στο Προσωπικό του Ευρωπαϊκού Κέντρου και του Ινστιτούτου για την πρόθυμη συνδρομή του κατά τη σύντομη εκεί παραμονή μου το 2014 για την ολοκλήρωση του παρόντος.

Επίσης ευχαριστίες θερμές θα ήθελα να εκφράσω και στον Ομότιμο Καθηγητή και Καθηγητή μου κατά τις Πανεπιστημιακές μου σπουδές Ιωάννη Σπυριδάκη, ο οποίος με παρώτρυνε στην επιλογή του θέματος, έτεινε ευήκοον ους στους προβληματισμούς μου και με καθοδήγησε στην ανεύρεση των λύσεων καθώς και τους επίσης Ομότιμους Καθηγητές και μέντορές μου τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών μου όσο και κατά τη θητεία μου στο Πανεπιστήμιο Φίλιππο Δωρή και Ιωάννη Καράκωστα, οι οποίοι τόσο πρόθυμα διάβασαν το δοκίμιο πριν από την έκδοσή του και έκαναν πολύτιμες παρατηρήσεις. Ομοίως θερμές ευχαριστίες οφείλονται και στην Καθηγήτρια Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου για τη συνεχή παρότρυνση και τις καίριες παρατηρήσεις της. Τέλος θερμές ευχαριστίες οφείλονται στην ειλικρινή φίλη από τα φοιτητικά ήδη χρόνια Καθηγήτρια Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, για τις τόσο χρήσιμες συμβουλές της κατά το στάδιο της αποπεράτωσης του έργου. Ευχαριστώ επίσης από τη

θέση αυτή τον δικηγόρο LL.M Θωμά Κονιστή, πολύτιμο συνεργάτη μου στη δικηγορία, για την πρόθυμη και διεξοδική ανάγνωση του κειμένου και την επισήμανση κάποιων αβλεψιών, καθώς και την ασκουμένη δικηγόρο Ελένη Κουλάκη για τη βοήθειά της στη σύνταξη του αλφαβητικού ευρετηρίου.

Εννοείται ότι βιβλίο χωρίς εκδότη δεν υπάρχει και επομένως θα ήταν παράλειψή μου εάν δεν εξέφραζα τις ευχαριστίες μου προς τη Νομική Βιβλιοθήκη και ιδιαίτερα στους Αντώνη και Λίλα Καρατζά για την πρόθυμη ανάληψη της έκδοσης του βιβλίου και για την καλαίσθητη μορφή που του έδωσαν.

Οι τελικές από καρδιάς ευχαριστίες μου ανήκουν στην οικογένειά μου για την ηθική υποστήριξη που μου παρέσχαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης και του παρόντος και για την αγάπη τους.

Αθήνα, Αύγουστος 2015

Ευγενία Δακωρώνια

Συντομογραφίες

I. Ελληνικές

Αδημ.	Αδημοσίευτη
Α.Ε.Δ.	Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο
ΑΗΣ	Ατμοηλεκτρικός Σταθμός
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΝ	αναγκαστικός νόμος
Αναμν.Τόμ.	Αναμνηστικός Τόμος
ΑντΚ	Αντισεισμικός Κανονισμός
αρ.	αριθμός
Αρμ	Αρμενόπουλος
ΑρχΝ	Αρχείο Νομολογίας
ΑσφΝ	Ασφαλιστικός Νόμος
Β.Α.	Βορειοανατολική
Β. Αμερική	Βόρεια Αμερική
ΒΔ	Βασιλικό διάταγμα
Γ.Γ.	Γενικός Γραμματέας
ΓΟΚ	Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός
ΓΤ (Τ)	Γενετικά Τροποποιημένα (Τρόφιμα)
ΓΤΟ	Γενετικά Τροποποιημένοι Οργανισμοί
Δ.	Διάταγμα
ΔΕΕ	Δίκαιο Εταιριών και Επιχειρήσεων
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
ΔΕΝ	Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας
ΔΕφΑθ	Διοικητικό Εφετείο Αθηνών
ΔΕφΠειρ	Διοικητικό Εφετείο Πειραιά
δηλ.	δηλαδή
δημ.	δημοσιευμένη (ες) ή δημοσίευση

Διδικ	Διοικητική Δίκη ή Διοικητική Δικαιοσύνη
Δ/νση	Διεύθυνση
Διοικ.	Διοικητικό
(δισ)εκατομμ.	(δισ)εκατομμύρια
Δ.Κ.Κ.	Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας
Δ/Ξ	Δεξαμενόπλοιο
Δ.Σ.	Διεθνής Σύμβαση
ΔΣΑ	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
ΔΦορΝ	Δελτίον Φορολογικής Νομοθεσίας
Ε.Α.Κ.	Ελληνικός Αντισεισμικός Κανονισμός
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΔΔ	Επιθεώρησις Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου
ΕΔΚΑ	Επιθεώρησις Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΕΝ	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών
ΕΕργΔ	Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου
Εισ.	Εισαγγελεύς
Εισαγ. Παρατ.	Εισαγωγικές Παρατηρήσεις
ΕισΝ ΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
ΕΚ	Ευρωπαϊκές Κοινότητες
έκδ.	έκδοση
ΕΛ.Γ.Α.	Οργανισμός Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων
ΕΛ.ΙΝ.Υ.Α.Ε.	Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
Ε.Μ.Υ.	Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία
ΕΝΔ	Επιθεώρηση Ναυτιλιακού Δικαίου
ενημ. σημ.	ενημερωτικό σημείωμα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επανεκδ.	επανεκδοση
ΕπετΑρμ	Επετηρίδα Αρμενόπουλου

Επιδικία	Επιθεώρηση Δικαίου Ιδιωτικής Ασφάλισης
ΕΠΙΘ. ΕΡΓ.	Εργατική και Ασφαλιστική Νομοθεσία - Επιθεώρηση Εργασίας
ΕΠΟΛΔ	Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας
ΕπΣυγκΔ	Σύγχρονος Επιθεώρησις Συγκοινωνιακού Δικαίου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΤ.Α.Ε.Α	Ειδικό Ταμείο Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΘεσ	Εφετείο Θεσσαλονίκης
ΕφΠατρ	Εφετείο Πατρών
ΕφΠειρ	Εφετείο Πειραιά
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
Θέμ.	Θέμις
ΘΠΔΔ	Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου
Ι.Κ.Α.	Ίδρυμα Κοινωνικής Ασφάλισης
κ.ά.	και άλλα
κεφ.	Κεφάλαιο
ΚΙΝΔ	Κώδικας Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής
κ.λπ.	και τα λοιπά
ΚΝ	κωδικοποιημένος νόμος
ΚΤΕΛ	Κοινό Ταμείο Είσπραξης Λεωφορείων
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Λεωφ.	Λεωφόρος
μ.	μέτρο
ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
ΜΠρΑθ	Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΜΠρΗρακλ	Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου
ΜΠρΛαρ	Μονομελές Πρωτοδικείο Λάρισας
ΜΠρΠειρ	Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιά
Ν	Νόμος
ΝΔ	νομοθετικό διάταγμα

Ν.Ε.Α.Κ.	Νέος Ελληνικός Αντισεισμικός Κανονισμός
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΝΠΔΔ	νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου
ΝΠΙΔ	νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου
ΟΑΕΕ	Οργανισμός Ασφάλισης Ελεύθερων Επαγγελματιών
ΟΑΣΠ	Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας
ΟΓΑ	Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
ΟΛ	Ολομέλεια
Ο.Ο.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ό.π.	όπου παραπάνω
ΟΣΚ	Οργανισμός Σχολικών Κτηρίων
Ο.Τ.Α.	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Παν.	Πανεπιστήμιο
παρ.	Παράγραφος
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠειρΝομ	Πειραϊκή Νομολογία
ΠερΔικ	Περιβάλλον και Δίκαιο
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΧρον	Ποινικά Χρονικά
Π.Π.	Πληροφορι(α)κός Πόλεμος
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
ΠΠρΗρακλ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου
ΠΠρΘεσ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
πρβλ.	πράβαλε
Π.Σ.Ε.Α.	Διεύθυνση Πολιτικής Σχεδίασης Εκτάκτου Ανάγκης
π.χ.	παραδείγματος χάριν
ΣΕΑΚ	Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα
σελ.	σελίδα
σημ.	σημείωση
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣυνΘΕΚ	Συνθήκη Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

τ.	τεύχος
ΤΑΕΕ	Ταμείο Αλληλεγγύης της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Τιμ. Τόμ.	Τιμητικός Τόμος
Τόμ.	Τόμος
ΤριμΔΠρΑθ	Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών
Υπ.	Υπουργείο
ΥΠΑΠΕΝ	Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας
ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
ΥΠΕΧΩΔΕ	Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
υποσημ.	υποσημείωση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

II. Ξενόγλωσσες

A.2d	Atlantic 2nd
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (=Αυστριακός Αστικός Κώδικας)
A.D. 2d	Appellant Division 2nd
AJDA	Actualité Juridique-droit administratif
Am. J. Comp. L.	The American Journal of Comparative Law
Ariz. St. L. J.	Arizona State Law Journal
art(s).	article(s)
ATSSA Air	Transportation Safety and System Stabilization Act
AtomG	Atomgesetz
BBC	British Broadcasting Corporation
BGH	Bundesgerichtshof
BGHZ	Bundesgerichtshof Zeitung
Brook. L. Rev.	Brooklyn Law Review
B.Y.U.L. Rev.	Brigham Young University Law Review

c.	contre
Cal. Ins. Code	California Insurance Code
Cass. 1re civ.	Première chambre civile de la Cour de Cassation
CCS	Consortio de Compensación de Seguros
CE	Communauté Européenne
CEA	California Earthquake Authority
CEN	Comité Européen de Normalisation
chron.	Chroniques
Cir.	Circuit
Clev. St. L. Rev.	Cleveland State Law Review
CLC	Civil Liability Convention
Co.	Company
Colum. L. Rev.	Columbia Law Review
Conn. Ins. L. J.	Connecticut Insurance Law Journal
Ct. App.	Court of Appeal
§	δολλάρια ΗΠΑ
D.	Dalloz
DCFR	Draft Common Frame of Reference
dir.	directeur
Duke Env'tl. L. & Pol'y F.	Duke Environmental Law and Policy Forum
€	Ευρώ
E.D. La.	Eastern District Louisiana
ed (s).	editor(s)
Env'tl. L. Rep.	Environmental Law Reporter
et al.	et alii (= και άλλοι)
EUSF	European Union Solidarity Fund
FAA	Federal Aviation Administration
FEMA	Federal Emergency Management Agency
FGTI	Fonds de garantie pour les victims d' actes de terrorisme et d' autres infractions
FIFA	Fédération Internationale de Football Association

F.R.D.	Federal Rules Decisions
F. 2d.	Federal second
F. Supp.2d	Federal Supplement second
GMOs	Genetically Modified Organisms
Gaz. Pal.	Gazette du Palais
Harv. Envtl. L. Review	Harvard Environmental Law Review
Harv. L. Rev.	Harvard Law Review
Hous. L. Rev	Houston Law Review
id. (idem) =	τον ίδιο, την ίδια
IMO	International Maritime Organisation
Ind. L. Rev.	Indiana Law Review
IOPC	International Oil Pollution Compensation
JCP	Juris-classeur périodique
J. Finan. Econ.	Journal of Financial Economics
J. L. & Pol'y	Journal of Law & Policy
J.O.	Journal Officiel
JZ	Juristenzeitung
Kan. App. 2d	Kansas Appellate second
Loy. L. Rev.	Loyola Law Review
Md.	Court of Appeals of Maryland
MD. L. REV.	Maryland Law Review
Mich. L. Rev.	Michigan Law Review
Miss. C. L. Rev.	Mississippi College Law Review
NFIA	National Flood Insurance Act
NFIP	National Flood Insurance Plan
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NWS	National Weather Service
N.Y.S. 2d	New York State second
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OGH	Oberster Gerichtshof (= Αυστριακό Ακυρωτικό)

PETL	Principles of European Tort Law
P. L ή Pub. L.	Public Law
P. 2d	Pacific second
Rev. franç. sociol.	Revue française de sociologie
RGDA	Revue Générale du Droit des Assurances
RHDI	Revue Héliénique de Droit International
S. D. Fla.	Southern District of Florida
San Diego L. Rev.	San Diego Law Review
Stat.	Statute(s)
Tort Trial & Ins. Prac. L.J.	Tort Trial & Insurance Practice Law Journal
TRIA	Terrorism Risk Insurance Act
U. Chi. L. Rev.	University of Chicago Law Review
UmweltHG	Umwelthaftungsgesetz
U.N.C.L.O.S.	United Nations Convention on the Law of the Sea
U.S.C.	United States Code
U. Pa. L. Rev.	University of Pennsylvania Law Review
v.	versus
Va.L.Rev.	Virginia Law Review
VCF	Victim Compensation Fund
Va. L. Rev.	Virginia Law Review
VersicherungsAG	Versicherungsaktiengesellschaft
Vorbem.	Vorbemerkungen (=Εισαγωγικές Παρατηρήσεις)
WTC	World Trade Centre
Wm. & Mary Envtl. L.& Pol'y Rev. Review	William and Mary Environmental Law and Policy Review
Wy.	Supreme Court of Wyoming
Yale L. J.	Yale Law Journal
ZEuP	Zeitschrift für Europäisches Privatrecht
ZVR	Zeitschrift für Verkehrsrecht

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
Συνοτομογραφίες.....	13
Εισαγωγή	25
§1. Έννοια, διακρίσεις και χαρακτηριστικά των καταστροφικών ζημιών	
A. Διαφοροποίηση των καταστροφικών ζημιών από τις μαζικές αδικοπραξίες.....	31
B. Διάκριση Καταστροφών	39
1. Φυσικές καταστροφές	39
2. Ανθρωπογενείς καταστροφές	43
α. Καταστροφές από την ανάπτυξη της τεχνολογίας	44
αα. Ιδιαίτερα οι περιβαλλοντικές ζημιές και η πρόληψή τους	50
ββ. Κίνδυνος από Γενετικά Τροποποιημένους Μικροοργανισμούς (ΓΤΟ)	55
i. Το νομοθετικό πλαίσιο στην Ε.Ε.	55
ii. Το νομοθετικό καθεστώς στην Ελλάδα	57
iii. Αστική ευθύνη σε περίπτωση ζημίας από ΓΤΟ	60
β. Καταστροφές από τρομοκρατικές ενέργειες	65
αα. Εισαγωγικά	65
ββ. Το θέμα της αποκατάστασης ζημιών από τρομοκρατικές ενέργειες.....	66
γγ. Διεθνείς Συμβάσεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.....	68
Γ. Συνήθεις καταστροφές που απαντώνται στην Ελλάδα.	
Η αντισεισμική άμυνα	70

§2. Καταστροφικές ζημιές και αδικοπρακτικό δίκαιο. Η υποκειμενική ευθύνη ως βάση για την αποκατάσταση των καταστροφικών ζημιών	
A. Οριοθέτηση του παρανόμου	75
1. Ιδιαίτερα η παράνομη συμπεριφορά λόγω παράβασης της γενικής υποχρέωσης πρόνοιας και επιμέλειας	75
2. Ειδικότερα η παράλειψη της λήψης αναγκαίων μέτρων από την Πολιτεία ως παράνομη συμπεριφορά:	78
α. Στην περίπτωση φυσικής καταστροφής	78
β. Στην περίπτωση τρομοκρατικών ενεργειών και ταραχών	85
3. Συνιστά η παράλειψη ενημέρωσης για έντονα φυσικά φαινόμενα ή η παράλειψη λήψης μέτρων αποφυγής τους παράνομη συμπεριφορά;	88
B. Η υπαιτιότητα	93
Γ. Η ζημία (περιουσιακή ή μη)	96
1. Ανάγκη υποχώρησης της αρχής της αποζημίωσης της όλης ζημίας προ της μεγάλης έκτασης της ζημίας;	96
2. Ο φόβος και η αγωνία για το ενδεχόμενο πρόκλησης ζημίας ως λόγος για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης ή ως ζημία <i>per se</i> ;	98
3. Άγχος και αγωνία τρίτων προσώπων μετά το καταστροφικό γεγονός ως λόγος για την αποκατάσταση της ηθικής τους βλάβης;	99
Δ. Ο αιτιώδης σύνδεσμος. Πότε υπάρχει διακοπή του και απαλλαγή από την ευθύνη λόγω γεγονότων ανωτέρας βίας	105
Ε. Χρόνος παραγραφής σε περίπτωση ζημίας από φυσικές καταστροφές που αποκαλύπτουν ανθρώπινη υπαίτια συμπεριφορά	109

§3. Η (αντικειμενική) ευθύνη από διακινδύνευση ως βάση για την αποκατάσταση των καταστροφικών ζημιών	
A. Η εγκατάλειψη της υποκειμενικής ευθύνης	115
B. Η αντιμετώπιση από τον Έλληνα νομοθέτη των πηγών κινδύνου. Θέσπιση ειδικής νομοθεσίας, κυρωτικής Διεθνών Συμβάσεων, που προβλέπει ευθύνη από διακινδύνευση. Χαρακτηριστικά της	117
1. Θέσπιση ειδικής νομοθεσίας	117
α. Αστική ευθύνη στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας	118
β. Αστική ευθύνη συνεπεία ζημιών από ρύπανση από πετρελαιοειδή	119
2. Χαρακτηριστικά της ειδικής νομοθεσίας	122
3. Πίνακες απεικόνισης των κοινών γενικών χαρακτηριστικών της ειδικής νομοθεσίας	125
4. Κριτική και προτάσεις	130
Γ. Μη κυρωτική Διεθνών Συμβάσεων ειδική νομοθεσία που προβλέπει ευθύνη από διακινδύνευση - Το Επικουρικό Κεφάλαιο Ασφάλισης Ευθύνης από Ατυχήματα Αυτοκινήτων	133
1. Ν 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος	133
2. ΚΝ 551/31 Δεκεμβρίου 1914/8 Ιανουαρίου 1915 «Περί ευθύνης προς αποζημίωσιν των εξ ατυχήματος εν τη εργασία παθόντων εργατών ή υπαλλήλων»	134
3. Ν 3950/1911 σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη που προκύπτουν από μηχανοκίνητα οχήματα - Επικουρικό Κεφάλαιο Ασφάλισης Ευθύνης από Ατυχήματα Αυτοκινήτων	143
§4. Η ασφάλιση της ζημίας και η κρατική παρέμβαση ως εναλλακτικά συστήματα αποκατάστασης των καταστροφικών ζημιών	
A. Φυσικές καταστροφές	150
1. Συστήματα ασφάλισης	150
α. Σύστημα ασφάλισης στη Γαλλία	154
β. Σύστημα ασφάλισης στις ΗΠΑ	156
γ. Σύστημα ασφάλισης στην Ιαπωνία	160
δ. Σύστημα ασφάλισης στην Ελλάδα	161

αα. Γενικά	161
ββ. Ασφάλιση κατά κινδύνου σεισμού	162
γγ. Ασφάλιση κατά πυρκαγιάς	163
δδ. Ασφάλιση περιβαλλοντικών ζημιών	164
εε. Πότε δεν παρέχεται ασφαλιστική κάλυψη	164
στστ. Δυνατότητα ή μη σωρευτικής είσπραξης αποζημίωσης και ασφαλίματος	165
2. Κρατική παρέμβαση στο πλαίσιο του Κράτους-δικαίου - Δημιουργία Κεφαλαίου ή ad hoc μέτρα.....	169
α. Στην Ιαπωνία.....	171
β. Στην Ελλάδα	172
B. Καταστροφές από τρομοκρατικές ενέργειες.....	178
1. Η αποζημίωση των θυμάτων τρομοκρατικών ενεργειών σε Γαλλία και ΗΠΑ.....	178
α. Γαλλία. Σύστημα ασφάλισης και θέσπιση Κεφαλαίου	178
β. ΗΠΑ. Θέσπιση Κεφαλαίου	181
2. Η αποζημίωση των θυμάτων τρομοκρατικών ενεργειών στην Ελλάδα	185
α. Εισαγωγή. Η Αντιτρομοκρατική νομοθεσία γενικά.....	185
β. Νομοθεσία σχετική με την αποζημίωση θυμάτων τρομοκρατικών ενεργειών	188
αα. Ν 3875/2010 για το Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα.....	188
ββ. Ν 3811/2009 για την αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2004/80/EK).....	189
γγ. Ν 1897/1990 Περί απονομής και παροχής βοήθειας σε θύματα τρομοκρατίας και λοιποί σχετικοί νόμοι	193
γ. Ασφάλιση κατά τρομοκρατικών ενεργειών	196
 §5. Συμπεράσματα.....	 199
 Βιβλιογραφία	 207
Αλφαβητικό ευρετήριο	233

Β. Η αντιμετώπιση από τον Έλληνα νομοθέτη των πηγών κινδύνου. Θέσπιση ειδικής νομοθεσίας, κυρωτικής Διεθνών Συμβάσεων, που προβλέπει ευθύνη από διακινδύνευση. Χαρακτηριστικά της

1. Θέσπιση ειδικής νομοθεσίας

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει γενική διάταξη με την μορφή γενικής ρήτρας που να προβλέπει γενικό και ενιαίο σύστημα ευθύνης από διακινδύνευση, αλλά ακολουθείται περιπτωσιολογικό σύστημα ρύθμισης²⁶⁴. Προτιμήθηκε δηλ. η μέθοδος της νομοθέτησης ειδικών νόμων²⁶⁵, συνήθως κυρωτικών διεθνών συμβάσεων, για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα της αστικής ευθύνης που προκύπτει από τη χρήση πηγών αυξημένου κινδύνου που μπορεί να προκαλέσει μαζικά ατυχήματα²⁶⁶. Οι διάφοροι αυτοί νόμοι²⁶⁷, οι οποίοι θεσμοθετήθηκαν για την κατανομή του κινδύνου και της ευθύνης σε διάφορες ειδικές περιπτώσεις, και που προβλέπουν ευθύνη από διακινδύνευση²⁶⁸ συμπληρώνουν τον Αστικό Κώδικα που περιέχει μόνο δύο ειδικές διατάξεις που ρυθμίζουν ευθύνη από διακινδύνευση²⁶⁹ (την ΑΚ 924 που προβλέπει την ευθύνη του κατόχου ζώου για ζημίες που προκαλούνται από αυτό και την ΑΚ 925 που προβλέπει την ευθύνη του κυρίου ή νομέα κτίσματος για ζημία από την πτώση του)²⁷⁰. Συγκεκριμένα:

264. Βλ., μεταξύ άλλων, Γ. Γεωργιάδη, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, 924 αρ. 3.

265. Η μέθοδος αυτή που ακολουθήθηκε από την ευρωπαϊκή νομοθεσία γερμανικής προέλευσης (γερμανική, αυστριακή, ελβετική) αποτέλεσε αντικείμενο κριτικής από τον Π. Κορνηλάκη, Ευθύνη από διακινδύνευση, σελ. 192-195.

266. Βλ. Ι. Δεληγιάννη/Π. Κορνηλάκη, § 400, σελ. 363-364, Π. Φίλιο, 7η έκδ., §§193, 194, σελ. 435 και 442, 443, Ι. Καράκωστα, ΝοΒ 31,1329, όπου γίνεται και παρουσίαση (σελ. 1317-1321) των τρόπων που άλλα νομικά συστήματα χρησιμοποιούν για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα. Για τους τρόπους αυτούς βλ. και Π. Κορνηλάκη, Ευθύνη από διακινδύνευση, σελ. 72 επ.

267. Για ένα κατάλογο των νόμων αυτών (μέχρι τον χρόνο έκδοσης των σχετικών τόμων) βλ. και Ι. Δεληγιάννη/Π. Κορνηλάκη, § 401, σελ. 364, 365, καθώς και Π. Φίλιο, 7η έκδ., § 194, σελ. 442. Για μία σύντομη ανάλυση των σχετικών με την αστική ευθύνη διατάξεων αυτών των νόμων βλ. Ι. Καράκωστα, κεφ. 7, σελ. 331-361, καθώς και Π. Φίλιο, 7η έκδ., §§ 198-205Δ, σελ. 454-484. Βλ. επίσης και Ε. Dacoronia, RHDl 47, 94-96 για μία σύντομη παρουσίαση στην αγγλική των κοινών χαρακτηριστικών αυτών των νόμων.

268. Φ. Χριστοδούλου, σελ. 146. Βλ. επίσης, Π. Κορνηλάκη, σελ. 668-680.

269. Βλ., μεταξύ άλλων, Γ. Γεωργιάδη, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, 924 αρ. 1.

270. Για ανάλυση των ΑΚ 924 και 925 βλ., μεταξύ άλλων, Α. Βοσινάκη, σε ΑΚ Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, 924, 925, Γ. Γεωργιάδη, σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, 924, 925. Για την

α. Αστική ευθύνη στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας

Το ΝΔ 336/1969²⁷¹ κύρωσε σχετικά τη Διεθνή Σύμβαση των Παρισίων της 29ης Ιουλίου 1960²⁷², η οποία μεταγενέστερα τροποποιήθηκε με πρόσθετα Πρωτόκολλα, τα οποία επίσης κυρώθηκαν από την Ελλάδα²⁷³. Ενδιαφέρον παρουσιάζει να αναφερθεί εδώ εν παρενθέσει ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν κυρώσει τις σχετικές Δ.Σ. και ότι η ευθύνη στον τομέα της Πυρηνικής Ενέργειας στις ΗΠΑ διέπεται από τον Νόμο Price-Anderson Act του 1957²⁷⁴ που ψηφίστηκε από το Κογκρέσσο με σκοπό την ανάπτυξη της Ατομικής Ενέργειας. Ο εν λόγω νόμος προβλέπει μικτό σύστημα: ένα σχήμα υποχρεωτικής ιδιωτικής ασφάλισης σε συνδυασμό με ένα Κεφάλαιο Αποκατάστασης Έκτακτης Ανάγκης με ανώτατο ποσό (cap) υποχρέωσης αποζημίωσης από κάθε φορέα εκμετάλλευσης ατομικού αντιδραστήρα σε περίπτωση ατυχήματος από έκκλυση ατομικής ενέργειας και υποχρεωτική συμμετοχή για όλους τους διαχειριστές ατομικών αντιδραστήρων. Πάντως επισημαίνεται²⁷⁵ ότι ο φόβος σειράς δικών σε περίπτωση πραγμάτωσης του κινδύνου είχε ως συνέπεια την αποθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στη νέα τότε πολλά υποσχόμενη αυτή βιομηχανία. Η επιβολή ανώτατου ορίου στο ποσό

αναλογική εφαρμογή της ΑΚ 925 στο πεδίο του περιβαλλοντικού αδικοπρακτικού δικαίου βλ. *Ι. Καράκωστα*, Περιβάλλον και Δίκαιο, σελ. 378 επ.

271. ΦΕΚ Α΄ 269.

272. Για ανάλυση της Σύμβασης βλ. *Χ. Παπαθανασίου*, EEN 1962,264-270. Για ανάλυση της Διεθνούς Σύμβασης για την ευθύνη του εκμεταλλευτή πυρηνικού πλοίου βλ. *Π. Αβραμέα*, ΝοΒ 11,65-70.

273. Βλ. Ν 1758/1988 που κύρωσε το Πρωτόκολλο για την τροποποίηση της Σύμβασης των Παρισίων για την αστική ευθύνη στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας της 29ης Ιουλίου 1960, όπως τροποποιήθηκε από το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της 28ης Ιανουαρίου 1964 (ΦΕΚ Α΄ 44) και Ν 3787/2009 που κύρωσε το Πρωτόκολλο Τροποποίησης της Σύμβασης της 29ης Ιουλίου 1960 για την αστική ευθύνη στον τομέα της Πυρηνικής Ενέργειας, όπως τροποποιήθηκε από το πρόσθετο Πρωτόκολλο της 28ης Ιανουαρίου 1964 και από το Πρωτόκολλο της 16ης Νοεμβρίου 1982 (ΦΕΚ Α΄ 140).

274. 42 U.S.C. § 2210 (2006). Για τον Price-Anderson Act, την ιστορία του και τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του (το 1966, το 1975 και το 1988) με κατεύθυνση την πληρέστερη προστασία του κοινού βλ. αναλυτικά *D. N. Berkovitz*, 13 Harv. Envtl. L. Review (1989) 1 επ. και ιδίως 5 επ., όπου και κριτική του προβλεπόμενου σε αυτόν συστήματος στις σελ. 42-45, 66-68. Βλ. επίσης σχετικά, μεταξύ άλλων, *T. Van den Borre*, 299 επ., *R. Gautron*, 59, *M. Isenbergh*, 279, *O. Moréteau*, 58 Am. J. Comp. L. 80 επ. (2010) και *R. L. Rabin*, 52 MD. L. REV. 955 επ. (1993). Σύγκριση μεταξύ του διεθνούς συστήματος αποζημίωσης που προβλέπεται από τις Δ.Σ. για την Πυρηνική Ενέργεια και του αμερικανικού συστήματος επιχειρείται από τον *T. Van den Borre*, 261 επ., όπου και κατάλογος σχετικής βιβλιογραφίας στις σελ. 309-311.

275. Βλ. *O. Moréteau*, 54 Loy. L. Rev. 74, 75 αρ. 26 (2008).

της αποζημίωσης κατακρίθηκε²⁷⁶, όπως επίσης το ότι δεν περιλαμβάνονται στον Νόμο αυτό ειδικοί κανόνες για την απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας σε περίπτωση μεγάλης ατομικής καταστροφής. Η επιστημονική αβεβαιότητα σχετικά με τις βιολογικές συνέπειες της ακτινοβολίας καθιστούν την απόδειξη της αιτιώδους συνάφειας ένα ιδιαίτερος δυσχερές θέμα²⁷⁷. Αν και υπάρχει επαρκής γνώση σχετικά με τις συνέπειες των μέτριων έως υψηλών δόσεων ακτινοβολίας σε μεγάλο αριθμό ατόμων, υπάρχει αβεβαιότητα σχετικά με τις βιολογικές συνέπειες των μικρών δόσεων ακτινοβολίας. Καρκινογενείς συνέπειες των μικρών δόσεων ακτινοβολίας είτε δεν έχουν παρατηρηθεί ακόμη είτε δεν ήταν αρκετά μεγάλες ώστε να είναι ανιχνεύσιμες. Επίσης, ανεξάρτητα από τη δόση, η διάκριση μεταξύ καρκίνων που προκλήθηκαν από έκθεση σε ακτινοβολία και εκείνων που αναπτύσσονται συνήθως σε έναν πληθυσμό από άλλες πηγές δεν είναι δυνατή. Συνεπώς, ο ενάγων πρέπει να στηριχθεί στην πιθανότητα και όχι στη βεβαιότητα της πρόκλησης της ζημίας και η απόδειξη απλά της πιθανότητας να επήλθε η ζημία από ένα γεγονός δεν αρκεί, σύμφωνα με την αρχή της πλήρους απόδειξης, για να υποχρεωθεί ο εναγόμενος σε αποζημίωση.²⁷⁸ Αλλά ακόμη και η απόδειξη της πιθανότητας δεν είναι εύκολη, καθώς ακόμη και η καλύτερη πληροφόρηση επιτρέπει την εφαρμογή των πιθανοτήτων σε ευρέως οριζόμενες ομάδες προσώπων και όχι σε συγκεκριμένα άτομα. Έτσι, μία ανάλυση που στηρίζεται σε πιθανότητες μπορεί να διαχωρίσει τον πληθυσμό με βάση παράγοντες όπως φύλο, ιστορικό καπνίσματος, ηλικία, κατά τη στιγμή της έκθεσης στην ακτινοβολία, δεν είναι δυνατόν όμως να προσδιορίσει πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιώντας εξατομικευμένα χαρακτηριστικά, τους κινδύνους βλάβης των προσώπων που ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες²⁷⁹. Και εδώ εμφανίζονται προβλήματα απόδειξης του αιτιώδους συνδέσμου, όπως στις περιπτώσεις αμιάντωσης²⁸⁰.

Β. Αστική ευθύνη συνεπεία ζημιών από ρύπανση από πετρελαιοειδή

Σχετικά με την αστική ευθύνη συνεπεία ζημιών από ρύπανση από πετρελαιοειδή, από τον Μάρτιο του 1967 και την προσάραξη στις Βρετανικές ακτές του έμφορτου Δ/Ξ «TORREY CANYON» είχε τεθεί επιτακτικά, και παραμένει συ-

276. Βλ. αναλυτικά σχετικά *D. N. Berkovitz*, 13 *Harv. Envtl. L. Review* 3 (1989).

277. *D. N. Berkovitz*, 13 *Harv. Envtl. L. Review* 4 (1989).

278. Για τη δυνατότητα αναγνώρισης ύπαρξης ευθύνης ανάλογης με το ποσοστό συμμετοχής στην πιθανότητα πρόκλησης της ζημίας βλ. παραπάνω σελ. 34 (σημ. 24).

279. *D. N. Berkovitz*, 13 *Harv. Envtl. L. Review* 42, 43 (1989).

280. Βλ. σχετικά *D. N. Berkovitz*, 13 *Harv. Envtl. L. Review* 44, 45 (1989). Βλ. επίσης παραπάνω (§1A).

νεχώς στην επικαιρότητα, το ζήτημα της αστικής ευθύνης των πλοιοκτητών σε περιπτώσεις πρόκλησης ρύπανσης της θάλασσας από πετρελαιοειδή. Η διεθνής ναυτιλιακή κοινότητα, προεξάρχοντας του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (International Maritime Organisation, IMO), υιοθέτησε μια σειρά διεθνών κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν το ζήτημα της αστικής ευθύνης των πλοιοκτητών για ζημίες ρύπανσης από πετρέλαιο.

Το 1969 υιοθετήθηκε η Διεθνής Σύμβαση των Βρυξελλών για την Αστική Ευθύνη (γνωστή ως CLC '69 από τα αρχικά του Civil Liability Convention), που καθιέρωσε την αρχή της περιορισμένης ευθύνης του πλοιοκτήτη πετρελαιοφόρων πλοίων για αποζημίωση ζημιών από θαλάσσια ρύπανση και προέβλεπε ένα υποχρεωτικό σύστημα ασφάλισης. Δύο χρόνια αργότερα το νομικό καθεστώς της Δ.Σ. CLC '69 συμπληρώθηκε με την υιοθέτηση της Διεθνούς Σύμβασης «Περί ίδρυσης Διεθνούς Κεφαλαίου για την αποζημίωση ζημιών ρύπανσης από πετρέλαιο» (International Oil Pollution Compensation FUND '71, IOPC FUND '71). Το ειδικό νομοθετικό πλαίσιο εξωσυμβατικής ευθύνης που εισάγεται μοιάζει με τη συμβατική ευθύνη του ασφαλιστή προς αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από την επέλευση ενός κινδύνου που συμφώνησε να καλύπτει²⁸¹.

Επιπλέον, για την εξασφάλιση πλήρους αποζημίωσης των θυμάτων εξαιτίας πετρελαικής ρύπανσης ιδρύθηκε με το Πρωτόκολλο του 2003 το Διεθνές Συμπληρωματικό Κεφάλαιο για την Αποζημίωση Ζημιών Ρύπανσης από Πετρέλαιο με την ονομασία «Διεθνές Συμπληρωματικό Κεφάλαιο Αποζημίωσης Ζημιών Ρύπανσης από Πετρέλαιο του 2003»²⁸². Σύμφωνα με το άρθρο 4§1 του εν λόγω Πρωτοκόλλου, το Συμπληρωματικό Κεφάλαιο αποζημιώνει οποιοδήποτε πρόσωπο υφίσταται ζημία από ρύπανση, εάν το πρόσωπο αυτό δεν αποζημιώθηκε πλήρως και επαρκώς για τεκμηριωμένη απαίτηση για την εν λόγω ζημία βάσει των όρων της Σύμβασης για το Κεφάλαιο του 1992, επειδή η συνολική ζημία υπερβαίνει ή υφίσταται κίνδυνος να υπερβεί το ισχύον όριο αποζημίωσης που ορίζεται στο Άρθρο 4§4 της Σύμβασης για το Κεφάλαιο του 1992 σε σχέση με οποιοδήποτε περιστατικό.

Τα κράτη σημειώνοντας την επιτυχία των παραπάνω συμβάσεων αναγνώρισαν παράλληλα την ανάγκη για την καθίδρυση αντικειμενικής ευθύνης και για μορφές θαλάσσιας ρύπανσης που δεν καλύπτονται από τη Δ.Σ. CLC '92. Ιδιαίτερη ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση έδωσε η Σύμβαση

281. *I. Ρόκας*, ΝοΒ 53,1219, όπου και αναλυτική παρουσίαση των ομοιοτήτων της ειδικής αυτής αστικής ευθύνης με τη συμβατική ευθύνη του ασφαλιστή ζημιών στις σελ. 1220 επ.

282. Το Πρωτόκολλο του 2003 κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν 3482/2006 (ΦΕΚ Α' 163).

των Ηνωμένων Εθνών για το «Δίκαιο της Θάλασσας» (U.N.C.L.O.S- 1982, Mondego Bay) που στα άρθρα 194 και 235 αντίστοιχα προβλέπει αφενός την υποχρέωση των Κρατών να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και τον έλεγχο της ρύπανσης της θάλασσας και αφετέρου την υποχρέωση των Κρατών για συνεργασία και περαιτέρω ανάπτυξη κανόνων διεθνούς δικαίου που θα εξασφαλίζουν με αντικειμενικό τρόπο την έγκαιρη και κατάλληλη αποζημίωση, σχετικά με τη συνολική ζημία, που προκαλείται από τη ρύπανση του θαλασσίου περιβάλλοντος.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω αλλά και ένα μεγάλο αριθμό περιστατικών ρύπανσης - μη καλυπτομένων από τις Δ.Σ. CLC 1969 -1992 και FUND 1971-1992- ο Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός υιοθέτησε, το 1996, τη Διεθνή Σύμβαση για την Ευθύνη και Αποζημίωση για Ζημία, που αφορά στη θαλάσσια μεταφορά Επικίνδυνων και Επιβλαβών Ουσιών, (Δ.Σ. HNS '96), η οποία προβλέπει την παροχή αποτελεσματικής αποζημίωσης για ζημία, η οποία προκλήθηκε από περιστατικά σχετικά με τη θαλάσσια μεταφορά επικίνδυνων και επιβλαβών ουσιών, και δεν έχει τεθεί μέχρι σήμερα διεθνώς σε ισχύ²⁸³.

Επίσης, στις 23 Μαρτίου 2001, υιοθετήθηκε από τον Διεθνή Ναυτιλιακό Οργανισμό, η Διεθνή Σύμβαση για την Αστική Ευθύνη για ζημία ρύπανσης από πετρέλαιο κίνησης (BUNKERS 2001)²⁸⁴, μία ανεξάρτητη σύμβαση που καλύπτει ζημίες ρύπανσης από καύσιμα πλοίων και η οποία εδράζεται στο μοντέλο της Δ.Σ. CLC '92. Ειδικότερα αφορά στη ρύπανση του θαλασσίου περιβάλλοντος από κάθε υδρογονανθρακούχο ορυκτό πετρέλαιο, συμπεριλαμβανομένου του λιπαντικού ελαίου, το οποίο χρησιμοποιείται ή προορίζεται να χρησιμοποιηθεί για τη λειτουργία ή την πρόωση των πλοίων, καθώς και κάθε κατάλοιπο του πετρελαίου ή του λιπαντικού ελαίου αυτού.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Διεθνούς αυτής Σύμβασης, ο πλοιοκτήτης κατά τον χρόνο επέλευσης ενός περιστατικού ευθύνεται για τη ζημία από ρύπανση που προκαλείται από κάθε τύπο πετρελαίου κίνησης που βρίσκεται πάνω στο πλοίο, ή προέρχεται από το πλοίο, υπό την προϋπόθεση ότι, αν το περιστατικό αποτελείται από σειρά συμβάντων που έχουν την ίδια προέλευση, ο πλοιοκτήτης θα φέρει ευθύνη κατά τον χρόνο επέλευσης του πρώτου από τα παραπάνω συμβάντα. Όπου ευθύνονται πε-

283. Για τα σχετικά με την ευθύνη και αποζημίωση από περιστατικά μεταφοράς ραδιενεργών υλικών δια θαλάσσης βλ. *Μ. Παζαρτζή*, ΠερΔικ 4/2012,651 επ.

284. Η Δ.Σ. BUNKERS 2001 τέθηκε διεθνώς σε ισχύ την 21/11/2008.

ρισσότερα από ένα πρόσωπα, η ευθύνη τους είναι από κοινού και εις ολόκληρον.

Ο πλοιοκτήτης δεν φέρει ευθύνη για ζημία από ρύπανση αν αποδείξει ότι:

α) η ζημία ήταν αποτέλεσμα πράξης πολέμου, εκθροπραξιών, εμφυλίου πολέμου, εξέγερσης ή φυσικού φαινομένου με εξαιρετικό, αναπόφευκτο και ακαταμάχητο χαρακτήρα,

β) η ζημία προκλήθηκε εξ ολοκλήρου από πράξη ή παράλειψη τρίτου, η οποία τελέσθηκε με πρόθεση πρόκλησης ζημίας, ή

γ) η ζημία προκλήθηκε εξ ολοκλήρου από αμέλεια ή άλλη παράνομη πράξη οποιασδήποτε κυβέρνησης ή άλλης αρχής υπεύθυνης για τη συντήρηση των φανών, φάρων ή άλλων βοηθημάτων ναυσιπλοΐας κατά την άσκηση της λειτουργίας αυτής.

Αν ο πλοιοκτήτης αποδείξει ότι η ζημία από ρύπανση προκλήθηκε εν όλω ή εν μέρει από πράξη ή παράλειψη του προσώπου που υπέστη τη ζημία, το οποίο ενεργούσε με πρόθεση πρόκλησης ζημίας, είτε από αμέλεια αυτού του προσώπου, ο πλοιοκτήτης δύναται να απαλλαγεί ολικά ή μερικά από την ευθύνη έναντι αυτού του προσώπου.

Καμία απαίτηση αποζημίωσης για ζημία από ρύπανση δεν μπορεί να εγερθεί κατά του πλοιοκτήτη κατά τρόπο άλλον από αυτόν που προβλέπει η ως άνω σύμβαση²⁸⁵.

2. Χαρακτηριστικά της ειδικής νομοθεσίας

Παρατηρώντας την ειδική νομοθεσία που προβλέπει (αντικειμενική) ευθύνη από διακινδύνευση, επισημαίνεται ότι η εν λόγω ευθύνη συνοδεύεται συνήθως από: α) την «κοινωνικοποίηση της ζημίας»²⁸⁶, δηλ. τη μετακύλιση του βάρους της ζημίας στο κοινωνικό σύνολο είτε κατ' εφαρμογήν των νόμων της αγοράς είτε κατά νομοθετική επιταγή, με την υποχρεωτική ασφάλιση της αστικής ευθύνης (π.χ. περιπτώσεις εργατικών, αυτοκινητικών²⁸⁷ ή αεροπορικών ατυχημάτων), και β) τη δημιουργία ενός κεφαλαίου για την κάλυψη της ζημίας σε περίπτωση που ο ζημιώσας αδυ-

285. Για την αστική ευθύνη για ζημία ρύπανσης από πετρέλαιο κίνησης σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση του Λονδίνου του 2001 βλ. *Ι. Κοροτζή*, ΕλλΔνη 49,1293.

286. Βλ. *Π. Κορνηλάκη*, § 109, σελ. 669-670, υποσ. 59.

287. Για την υποχρεωτική ασφάλιση της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα βλ. αναλυτικά *Αθ. Κρητικό*, §§ 25 - 33, σελ. 545 - 826, *Μ. Ι. Σπυριδάκη*, Ασφάλιση αυτοκινήτου, σελ. 21 επ.

νατεί να αποκαταστήσει τη ζημία, λαμβανομένου υπόψη ότι το μέγεθος των αποζημιώσεων στις περιπτώσεις αυτές είναι συχνά πολύ μεγάλο²⁸⁸.

Οι εν λόγω νόμοι, που επί το πλείστον κυρώνουν Διεθνείς Συμβάσεις, σε μια προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων που ενδέχεται να προκύψουν από μαζικές καταστροφές, ακολουθούν κατά κανόνα την αρχή της αντικειμενικής ευθύνης²⁸⁹, η οποία γενικά περιορίζεται σε σύντομο χρονικό διάστημα²⁹⁰

288. Βλ. Φ. Δωρή, ΧρΙΔ Ζ/2007,680, 681.

289. Βλ. άρθρ. ΙΙΙ §1 Ν 314/1976 (Δ.Σ. Βρυξελλών 1969 περί αστικής ευθύνης δια ζημίας εκ ρυπάνσεως υπό πετρελαίου), άρθρ. ΙΙ Ν 563/1977 (Δ.Σ. Ουάσιγκτον, Λονδίνου και Μόσχας 1972 για τη διεθνή ευθύνη για ζημίες που προκαλούνται από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο διάστημα), άρθρ. 12§1 Ν 743/1977 σχετικά με την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (ΦΕΚ Α΄ 319), οι διατάξεις του οποίου κωδικοποιήθηκαν και μεταγλωττίστηκαν στη δημοτική με το ΠΔ 55/1998 (ΦΕΚ Α΄ 58) (για τη σχέση του νόμου αυτού με τον προαναφερθέντα Ν 314/1976 καθώς και για το αν η αστική ευθύνη από τη θαλάσσια ρύπανση είναι αντικειμενική ή όχι βλ. Α. Κιάντου-Παμπούκη, ΕΝΔ 17, 1-10), άρθρ. Τέταρτο Ν 855/1978 (Δ.Σ. Βαρκελώνης 1976 για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση), άρθρ. Τέταρτο Ν 1147/1981 (Δ.Σ. Λονδίνου, Πόλης του Μεξικού, Μόσχας και Ουάσιγκτον 1972 για πρόληψη της ρύπανσης της θάλασσας από την απόρριψη καταλοίπων και άλλων υλών), άρθρ. 3§1 Ν 3393/2005 (Δ.Σ. Λονδίνου 2001 για την αστική ευθύνη για ζημία ρύπανσης από πετρέλαιο κίνησης), άρθρ. 18 § 1 ΑΝ 596/1937 (Σύμβαση Βαρσοβίας 1929 για την ενοποίηση ορισμένων κανόνων σχετικά με τις διεθνείς αερομεταφορές, όπως μεταγενέστερα τροποποιήθηκε).

290. Βλ. άρθρ. VIII Ν 314/1976 («Δικαιώματα αποζημιώσεως εκ της παρούσης Συμβάσεως αποσβέννυνται εάν μη εγερθή αγωγή εξ αυτής εντός τριών ετών, από της ημερομηνίας, καθ' ην έλαβε χώραν η ζημία. Εν τούτοις, εν ουδεμία περιπτώσει δύναται να εγερθή αγωγή μετά πάροδον έξι ετών, αφ' ης έλαβε χώραν το συμβάν, εξ ου προεκλήθη η ζημία...») και άρθρ. 6§1 Ν 1638/1986 («Τα δικαιώματα αποζημίωσης σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 5 θα παραγράφονται μετά τρία χρόνια από την ημερομηνία που έγινε η ζημία, εκτός αν εγερθεί αγωγή ή γίνει γνωστοποίηση σύμφωνα με το άρθρο 7§6. Πάντως σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να εγερθεί αγωγή μετά παρέλευση έξι χρόνων από την ημερομηνία που έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός.»). Ομοίως και το άρθρ. 8 Ν 3393/2005. Ακόμη μικρότερος χρόνος προβλέπεται από το άρθρ. Χ Ν 563/19771, σύμφωνα με το οποίο: «Αξίωσις αποζημιώσεως δύναται να υποβληθή εις εκτοξεύον Κράτος ουχί βραδύτερον του έτους από της ημερομηνίας της επελεύσεως της ζημίας ή από της εξακριβώσεως του υπευθύνου διά την ζημίαν Κράτους. Εάν εν τούτοις έν Κράτος δεν γνωρίζη την επέλευσιν της ζημίας, ή δεν ηδυνήθη να διακριβώση την ταυτότητα του εκτοξεύοντος Κράτους, το οποίον ευθύνεται διά την ζημίαν, δύναται να υποβάλη αξίωσιν εντός έτους αφ' ης περιήλθον εις γνώσιν του τα ανωτέρω αναφερθέντα πραγματικά περιστατικά. Εν τούτοις, η περίοδος αυτή εν ουδεμία περιπτώσει θα υπερβαίνη το έτος από της ημερομηνίας καθ' ην το Κράτος θα αναμένετο ευλόγως ότι θα έχη πληροφορηθή τα πραγματικά ταύτα περιστατικά, διά της καταβολής της δεούσης επιμελείας.».

και σε ποσό²⁹¹, και προβλέπουν τη δημιουργία ενός ταμείου αποζημίωσης²⁹² που θα καλύπτει το συνολικό ποσό, βάσει περιορισμένης ευθύνης, και που θα κατανεμηθεί μεταξύ των θυμάτων κατ' αναλογία των τεκμηριωμένων απαιτήσεών τους.

Κατά τα ανωτέρω, μερικά γενικά χαρακτηριστικά, κοινά σε όλα τα νομοθετήματα που προβλέπουν αντικειμενική ευθύνη, είναι ότι δεν επιδέχονται αναλογικής εφαρμογής²⁹³ και περιέχουν όμοιους ή ανάλογους όρους σχετικά με:

- την επιβολή ανώτατου ποσού χρηματικής ικανοποίησης,
- τη δυνατότητα επιδίωξης, με βάση τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες, μεγαλύτερων ποσών αποζημίωσης αν μπορεί να αποδειχθεί υπαιτιότητα²⁹⁴. Τα ποσά που μπορεί να επιδικασθούν, αν χρησιμοποιηθεί η οδός της αδικοπρακτικής ευθύνης μπορεί να είναι μεγαλύτερα, εφόσον δεν περιορίζονται στα προβλεπόμενα από τους ειδικούς νόμους ανώτατα ποσά χρηματικής ικανοποίησης και μπορούν να περιλαμβάνουν και ποσά για αποκατάσταση της ηθικής βλάβης²⁹⁵.
- την απαλλαγή ή τη μείωση της ευθύνης, όταν υπάρχει πταίσμα του θύματος²⁹⁶.

291. Βλ. άρθρ. V§1 N 314/1976, άρθρ. 4§4 N 1638/1986 (Δ.Σ. Βρυξελλών 1971 για την ίδρυση Διεθνούς Κεφαλαίου για την αποζημίωση ζημιών ρύπανσης από πετρελαιοειδή, βλ. σχετικά *H. Wang*, 197 επ., όπου και κατάλογος σχετικής βιβλιογραφίας στις σελ. 240, 241) και άρθρ. 22 § 1 AN 596/1937. Για τους λόγους που υπαγόρευαν τον ποσοτικό περιορισμό καθώς και για έκφραση κριτικής στην επιβολή ανώτατων ποσοτικών ορίων ευθύνης σε νομοθετήματα ευθύνης από διακινδύνευση βλ. *Π. Κορνηλάκη*, Ευθύνη από διακινδύνευση, σελ. 180 -182.

292. Βλ. άρθρ. V § 3 N 314/1976, άρθρ. 2 N 1638/1986 και N 3482/2006 (Πρωτόκολλο 2003 Δ.Σ. 1992 για την ίδρυση Διεθνούς Κεφαλαίου αποζημίωσης ζημιών ρύπανσης από πετρέλαιο).

293. Έτσι για τη Γερμανία *B. S. Markesinis & H. Unberath*, 722, 723. Βλ. όμως *Δεληγιάννη/Κορνηλάκη*, § 403, σελ. 368, οι οποίοι αναφέρουν ότι υποστηρίζεται στη θεωρία η δυνατότητα αναλογικής εφαρμογής των ειδικών νομοθετημάτων ευθύνης από διακινδύνευση και σε άλλες αρρυθμιστες αλλά εξίσου επικίνδυνες πηγές κινδύνων.

294. Βλ. άρθρ. V § 2 N 314/1976.

295. Έτσι για τη Γερμανία *B. S. Markesinis & H. Unberath*, 717.

296. Βλ. άρθρ. 21§ 1 AN 596/1937, άρθρ. III § 3N 314/1976, άρθρ. VI § 1 N 563/1977, άρθρ. 4§3 N 1638/1986, άρθρ. 3§4 N 3393/2005.

3. Πίνακες απεικόνισης των κοινών γενικών χαρακτηριστικών της ειδικής νομοθεσίας

Στους κατωτέρω πίνακες γίνεται μια προσπάθεια απεικόνισης της εν λόγω νομοθεσίας και των προβλεπόμενων σε αυτήν:

i) Αντικειμενική ή νόθος αντικειμενική Ευθύνη	ii) Περιορισμός σε ποσό	iii) Περιορισμός σε χρόνο	iv) Δημιουργία Κεφαλαίου	v) Απαλλαγή από Ευθύνη		
				α) Πολεμική ενέργεια, εκθροπράξεις, εμφύλιος, επανάσταση ή εξέγερση, φυσικό φαινόμενο	β) Πράξη ή παράλειψη τρίτου με πρόθεση	γ) Πράξη ή παράλειψη ζημιωθέντος με πρόθεση ή εξ αμελείας
Άρθρο III §1 N 314/1976 ²⁹⁷ (Δ.Σ. Βρυξελλών 1969 περί αστικής ευθύνης δια ζημίας εκ ρυπάνσεως υπό πετρελαίου) ²⁹⁸	Άρθρο V § 1 N 314/1976	Άρθρο VIII N 314/1976 (3 έτη ή 6 έτη)	Άρθρο V § 3 N 314/1976	Άρθρο III § 2 N 314/1976	Άρθρο III § 2 N 314/1976	Άρθρο III § 3 N 314/1976

297. ΦΕΚ Α' 106.

298. Η Δ.Σ. των Βρυξελλών του 1969 τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του έτους 1992, το οποίο κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ΠΔ 197/1995 (ΦΕΚ Α' 106). Σχετικά με τη Δ.Σ. των Βρυξελλών βλ., μεταξύ άλλων, A. Verheij, 133 επ., όπου και κατάλογος σχετικής βιβλιογραφίας στις σελ. 194, 195. Για ανάλυση των σχετικών ζητημάτων αστικής ευθύνης βλ. και Λ. Κοτσέρη, σελ. 505-518.

i) Αντικειμενική ή νόθος αντικειμενική Ευθύνη	ii) Περιορισμός σε ποσό	iii) Περιορισμός σε χρόνο	iv) Δημιουργία Κεφαλαίου	v) Απαλλαγή από Ευθύνη		
				(α)	(β)	(γ)
	Άρθρο 4§4 N 1638/1986 ²⁹⁹ (Δ.Σ. Βρυξελλών 1971 για την ίδρυση Διεθνούς Κεφαλαίου για την αποζημίωση ζημιών ρύπανσης από πετρελαιοειδή) ³⁰⁰	Άρθρο 6§1 N 1638/1986 (3 έτη ή 6 έτη)	Άρθρο 2 N 1638/1986	Άρθρο 4 § 2 N 1638/1986 (δεν αναφέρει φυσικό φαινόμενο)		Άρθρο 4 § 3 N 1638/1986
Άρθρο II N 563/1977 ³⁰¹ (Δ.Σ. Ουάσινγκτον, Λονδίνου και Μόσχας 1972 για τη διεθνή ευθύνη για ζημιές που προκαλούνται από αντικείμενα που εκτοξεύονται στο διάστημα)		Άρθρο X N 563/1977 (1 έτος)				Άρθρο VI § 1 N 563/1977
Άρθρο Τέταρτο N 855/1978 ³⁰² (Δ.Σ. Βαρκελώνης 1976 περί προστασίας της Μεσογείου Θαλάσσης εκ της ρυπάνσεως) ³⁰³						

299. ΦΕΚ Α΄ 108.

300. Η Δ.Σ. των Βρυξελλών του 1971 τροποποιήθηκε με τα Πρωτόκολλα των ετών 1976 και 1992, τα οποία αποδέχθηκε η Ελλάδα με το ΠΔ 270/1995 (ΦΕΚ Α΄ 151).

301. ΦΕΚ Α΄ 108.

302. ΦΕΚ Α΄ 235.

303. Η Διεθνής αυτή Σύμβαση προβλέπει αντικειμενική ευθύνη συγκεκριμένων προσώπων (Πλοίαρχου, Πλοιοκτήτη, Εφοπιστή κ.λπ. επί πλοίων και δεξαμενοπλοίων, καθώς και του Κυβερνήτη, Ιδιοκτήτη κ.λπ., επί αεροσκαφών), τα οποία ευθύνονται εις ολόκληρον με εκείνον που υπαίτιώς

i) Αντικειμενική ή νόθος αντικειμενική Ευθύνη	ii) Περιορισμός σε ποσό	iii) Περιορισμός σε χρόνο	iv) Δημιουργία Κεφαλαίου	v) Απαλλαγή από Ευθύνη		
				(α)	(β)	(γ)
Άρθρο Τέταρτο Ν 1147/1981 ³⁰² (Δ.Σ. Λονδίνου, Πόλης του Μεξικού, Μόσχας και Ουάσιγκτον του 1972 για πρόληψη της ρύπανσης της θάλασσας από την απόρριψη καταλοίπων και άλλων υλών) ³⁰³						
Άρθρο 351 Ν 3393/2005 ³⁰⁴ (Δ.Σ. Λονδίνου 2001 για την αστική ευθύνη για ζημία ρύπανσης από πετρέλαιο κίνησης)		Άρθρο 8 Ν 3393/2005 (3 έτη ή 6 έτη)		Άρθρο 353(β) Ν 3393/2005	Άρθρο 354 Ν 3393/2005	

προκάλεσε τη ρύπανση. Πρβλ. όμως *Ι. Δεληγιάννη/Π. Κορνηλάκη*, § 401, σελ. 364, υποσ. 16, κατά τους οποίους οι νόμοι 743/1977 και 855/1978 επανέρχονται στην αρχή της υποκειμενικής ευθύνης.

304. ΦΕΚ Α΄ 110.

305. Το άρθρο Τέταρτο της Διεθνούς αυτής Σύμβασης περιλαμβάνει όμοια διάταξη με αυτή του άρθρου τέταρτου της Διεθνούς Σύμβασης της Βαρκελώνης του 1976, δηλ. προβλέπει αντικειμενική ευθύνη των ως άνω (βλ. σημ. 303) προσώπων, τα οποία ευθύνονται εις ολόκληρον με εκείνον που υπαίτιώς προκάλεσε τη ρύπανση.

306. ΦΕΚ Α΄ 242.

i) Αντικειμενική ή νόθος αντικειμενική Ευθύνη	ii) Περιορισμός σε ποσό	iii) Περιορισμός σε χρόνο	iv) Δημιουργία Κεφαλαίου	v) Απαλλαγή από Ευθύνη	
				(α)	(β) (γ)
Άρθρο 3 Ν 1922/1991 (Δ.Σ. των Αθηνών του 1974 σχετικά με τη θalάσσια μεταφορά επιβατών και των αποσκευών τους), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 του Ν 4195/2013 ³⁰⁵ (Πρωτόκολλο του 2002 ³⁰⁶ για την Τροποποίηση της Δ.Σ. των Αθηνών του 1974) ³⁰⁷	Άρθρα 3, 7 και 8 Ν 1922/1991, όπως αντικαταστάθηκαν με τα άρθρα 4, 6 και 7 Ν 4195/2013 αντίστοιχα			Άρθρο 3§1(α) Ν 1922/1991, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 Ν 4195/2013	Άρθρο 3§ 1(β) Ν 1922/1991, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 Ν 4195/2013

307. ΦΕΚ Α' 211. Σημειωτέον ότι με το άρθρο. 4 του Ν 4195/2013 η προβλεπόμενη από το άρθρο. 3.1. της Δ.Σ. των Αθηνών 1974 υποκειμενική ευθύνη του μεταφορέα αντικαταστάθηκε με νόθο αντικειμενική ευθύνη.

308. PAL PROTOCOL 2002. Το Πρωτόκολλο του 2002 στη Δ.Σ. Αθηνών τέθηκε διεθνώς σε ισχύ την 23η Απριλίου 2014. Μέχρι σήμερα έχει κυρωθεί, εκτός από τη χώρα μας, και από 12 Κράτη - Μέλη του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (6,73% της παγκόσμιας χωρητικότητας), μεταξύ των οποίων και από έξι Κράτη Μέλη της Ε.Ε. (Μάλτα, Βέλγιο, Κροατία, Δανία, Ολλανδία, Λετονία) και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Στοιχεία από την ιστοσελίδα www.yep.gr του Υπουργείου Ναυτιλίας και Αιγαίου, το οποίο αποτελεί πλέον, μετά το ΠΔ 24/2015, υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομίας, Υποδομών, Ναυτιλίας και Τουρισμού). Στόχο του εν λόγω Πρωτοκόλλου αποτελεί η καθιέρωση υποχρεωτικής ασφάλισης για τα επιβατηγά πλοία και η αύξηση των ορίων ευθύνης των μεταφορέων, ενώ εισάγει και νέους μηχανισμούς για τη διευκόλυνση των επιβατών στη διεκδίκηση των αποζημιώσεών τους. Με την προσχώρηση στο Πρωτόκολλο του 2002 της Δ.Σ. των Αθηνών διασφαλίζεται η απρόσκοπτη εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 392/2009 «σχετικά με την ευθύνη των μεταφορέων που εκτελούν θαλάσσιες μεταφορές επιβατών, σε περίπτωση ατυχήματος», ο οποίος και παραπέμπει στη Σύμβαση και το Πρωτόκολλο ως προς τις βασικότερες ουσιαστικές του ρυθμίσεις.

309. Για μία παρουσίαση των κύριων σημείων της Σύμβασης των Αθηνών πριν από την τροποποίησή της βλ. *H. Honka*, 80 επ., με αφορμή την υπόθεση του πορθμείου Estonia, το οποίο απέπλευσε στις 27 Σεπτεμβρίου 1994 από το λιμάνι του Τάλλιν στην Εσθονία, για τη Στοκχόλμη της Σουηδίας, συνάντησε μεγάλη θαλασσοταραχή και ναυάγησε, με αποτέλεσμα στον υγρό τάφο 850 ζωές και το φορτίο του.

i) Αντικειμενική ή νόθος αντικειμενική Ευθύνη	ii) Περιορισμός σε ποσό	iii) Περιορισμός σε χρόνο	iv) Δημιουργία Κεφαλαίου	v) Απαλλαγή από Ευθύνη		
				(α)	(β)	(γ)
Άρθρο 18 § 1 AN 596/1937 (Σύμβαση Βαρσοβίας του 1929 για την ενοποίηση ορισμένων κανόνων σχετικά με τις διεθνείς αερομεταφορές, όπως μεταγενέστερα τροποποιήθηκε)	Άρθρο 22 § 1 AN 596/1937		N 3482/2006 (Πρωτόκολλο του 2003 της Δ.Σ. του 1992 για την ίδρυση Διεθνούς Κεφαλαίου αποζημίωσης ζημιών ρύπανσης από πετρέλαιο)	Άρθρο 18 § 3 AN 596/1937 (Πράξη πολέμου ή ένοπλη σύγκρουση)		Άρθρο 21§ 1 AN 596/1937

4. Κριτική και προτάσεις

Η μη δυνατότητα αναλογικής εφαρμογής και η ανάγκη θέσπισης ειδικών νόμων που προβλέπουν αντικειμενική ευθύνη σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση³¹⁰, έστω και αν αυτή μοιάζει με την ήδη νομοθετημένη, έχει επικριθεί ως οδηγούσα, όπως έχει αναφερθεί³¹¹, σε ένα «αγκυλωτικό, εμβολωματικό και πολύπλοκο» σύστημα. Αγκυλωτικό, διότι πάντα υπήρξε και θα υπάρχει ένα διάστημα μεταξύ των νέων τεχνολογικών εξελίξεων και του χρόνου παρέμβασης του νομοθέτη για τη ρύθμισή τους. Εμβολωματικό, διότι κάθε νομοθέτημα αντιμετωπίζει ειδικά προβλήματα, στη βάση της επιστημονικής και τεχνολογικής πληροφόρησης του χρόνου που το συγκεκριμένο νομοθέτημα τίθεται σε ισχύ, ενώ αφήνει δραστηριότητες ή κινδύνους που ανέκυψαν μεταγενέστερα εκτός ρύθμισης. Η αδυναμία αναλογικής κάλυψης και αυτών απλά επαυξάνει τις δυσκολίες. Τελικά, το σύστημα είναι πολύπλοκο γιατί η επιβολή ανώτατου ποσού χρηματικής ικανοποίησης και ο αποκλεισμός της χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη συχνά σημαίνει προσφυγή στο σύνηθες, βασιζόμενο στην υπαιτιότητα, αδικοπρακτικό σύστημα.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι προτιμητέα είναι η υιοθέτηση συστήματος που προβλέπει αντικειμενική ευθύνη όχι μόνο στην περίπτωση ειδικά αναφερομένων δραστηριοτήτων αλλά και σε όλες τις περιπτώσεις που μία δραστηριότητα συνεπάγεται αυξημένο κίνδυνο για άλλους με την εισαγωγή ρήτρας για την υποχρέωση αποζημίωσης σε κάθε περίπτωση που γεννάται ζημία από μία ιδιαίτερα επικίνδυνη ζημία³¹². Παράδειγμα για ένα τέτοιο σύστημα μπορεί να αποτελέσει ο Ιταλικός Αστικός Κώδικας που περιλαμβάνει στο άρθρο 2050 μία γενική ρήτρα, σύμφωνα με την οποία όποιος προξενεί ζημία σε άλλον, από δραστηριότητα εγγενώς επικίνδυνη, οφείλει αποζημίωση, εκτός εάν αποδείξει ότι έλαβε όλα τα αναγκαία μέτρα για την αποφυγή της ζημίας. Επίσης στο άρθρο 5:101 § 1 των Θεμελιωδών Κανόνων του Ευρωπαϊκού Αδικοπρακτικού Δικαίου (PETL) ορίζεται ότι το πρόσωπο που διεξάγει μια ασυνήθιστα επικίνδυνη δραστηριότητα ευθύνεται αντικειμενικά για τη ζημία που είναι χαρακτηριστική του κινδύνου που προκαλείται από τη δραστηριότητα αυτή και επέρχεται ως συνέπειά της. Στην § 2 περιγράφεται πότε μία δραστη-

310. Βλ. *Kötz/Wagner*, 191.

311. *B. S. Markesinis & H. Unberath*, 723, 724.

312. Βλ. *B. S. Markesinis & H. Unberath*, 724. *Π. Κορνηλάκη*, Ευθύνη από διακινδύνηση, σελ. 195 επ.

ριότητα είναι ασυνήθιστα επικίνδυνη. Η αντικειμενική ευθύνη, κατά το άρθρο 5:101 PETL, του προσώπου που διεξάγει μια ασυνήθιστα επικίνδυνη δραστηριότητα είναι ο ελάχιστος κοινός παρονομαστής αντικειμενικής ευθύνης. Σύμφωνα με το άρθρο 5:102 PETL περαιτέρω κατηγορίες αντικειμενικής ευθύνης μπορούν να προβλέπονται από εθνικούς νόμους ακόμη και αν η δραστηριότητα δεν είναι ασυνήθιστα επικίνδυνη. Επίσης μπορούν να στοιχειοθετηθούν κατ' αναλογία πρόσθετες κατηγορίες αντικειμενικής ευθύνης για άλλες πηγές συγκρίσιμου κινδύνου ζημίας³¹³.

Και η Ομάδα για τη Σύνταξη ενός Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα, γνωστή και ως Ομάδα *v. Bar*³¹⁴, στο έκτο βιβλίο του Ακαδημαϊκού Σχεδίου Κοινού Πλαισίου Αναφοράς (DCFR, Draft Common Frame of Reference) που είναι αφιερωμένο στην εξωσυμβατική ευθύνη που προκύπτει από ζημία που προκλήθηκε σε άλλον εκκινεί από το βασικό κανόνα (άρθρο VI. - 1:101 DCFR) σύμφωνα με τον οποίο όποιος υποστεί νομικά σημαντική ζημία (legally relevant damage) έχει δικαίωμα αποζημίωσης από το πρόσωπο που από πρόθεση ή αμέλεια προκάλεσε τη ζημία *ή στο οποίο μπορεί να καταλογισθεί κατ' άλλο τρόπο η πρόκληση της ζημίας* σύμφωνα με τα οριζόμενα στο κεφάλαιο 3 του βιβλίου VI. Ο καταλογισμός χωρίς πταίσμα (άρθρα VI. - 3:201 έως VI. - 3:206 DCFR) περιλαμβάνει, εκτός από τον καταλογισμό για ζημία που προκαλείται από υπαλλήλους και εκπροσώπους, επισφαλή κατάσταση ακινήτου, ζώα, ελαττωματικά προϊόντα, μηχανοκίνητα οχήματα, τον καταλογισμό *για ζημία από επικίνδυνες ουσίες ή εκπομπές* (άρθρ. VI. - 3:206 DCFR)³¹⁵.

313. Βλ. σχετικά και *Ε. Δακορώνια*, σε Τιμ. Τόμ. Ι. Σπυριδάκη, σελ. 132.

314. Η Ομάδα για τη Σύνταξη ενός Ευρωπαϊκού Αστικού Κώδικα, μετά πυρετώδεις εργασίες 11 μηνών, προέβη στην έκδοση, τον Οκτώβριο του 2009, με τη συνεργασία της Ερευνητικής Ομάδας για το ισχύον Ιδιωτικό Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (the Research Group on Existing EC Private Law), γνωστής ως the "Acquis Group", της τελικής μορφής του Ακαδημαϊκού Σχεδίου Κοινού Πλαισίου Αναφοράς (DCFR), σε 6 τόμους συνολικής έκτασης 6.563 σελίδων, που περιέχει Πρότυπους Κανόνες για το Δίκαιο των Συμβάσεων αλλά και για το Δίκαιο των μη συμβατικών σχέσεων (αδικοπραξιών, αδικαιολόγητου πλουτισμού, διοίκησης αλλοτρίων) ακολουθούμενες από σχολιασμό και συγκριτικές παρατηρήσεις. Το έκτο από τα δέκα βιβλία στα οποία διαιρείται το έργο πραγματεύεται την εξωσυμβατική ευθύνη που προκύπτει από ζημία που προκλήθηκε σε άλλον. Βλ. σχετικά *Ε. Δακορώνια*, Προς έναν Ευρωπαϊκό Αστικό Κώδικα; ΚριτΕ 2001/2,135 επ., *την ίδια*, Κοινό Πλαίσιο Αναφοράς (CFR): Οι νέοι πρότυποι Κανόνες Ευρωπαϊκού Ιδιωτικού Δικαίου, ΕφΑΔ 5/2010,497 επ., *την ίδια*, Προτάσεις για την Ευρωπαϊκή εναρμόνιση στο πεδίο του Αδικοπρακτικού Δικαίου. Τιμ. Τόμ. Ι. Σπυριδάκη, 2014, σελ. 123-144.

315. Για ανάλυση της διάταξης βλ. *Chr. v. Bar/Er. Clive* (eds.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference

Καθ' όμοιο τρόπο, στη Γαλλία, το Προσχέδιο του 2005 Αναθεώρησης του Δικαίου των Ενοχών (άρθρα 1101 έως 1386 του Γαλλικού Αστικού Κώδικα) και της παραγραφής, επιθυμώντας να προσαρμόσει το δίκαιο στις απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής³¹⁶, πρότεινε την εισαγωγή μιας νεωτερίζουσας διάταξης στον Γαλλικό Αστικό Κώδικα σχετική με την ευθύνη του εκμεταλλευόμενου μία ασυνήθιστα επικίνδυνη δραστηριότητα, της διάταξης του άρθρου 1362, η οποία έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων, ο εκμεταλλευόμενος μία ασυνήθιστα επικίνδυνη δραστηριότητα, ακόμη και νόμιμης, ευθύνεται σε αποζημίωση για τη ζημία που επέρχεται ως συνέπεια της δραστηριότητας αυτής.

Θεωρείται ως ασυνήθιστα επικίνδυνη δραστηριότητα εκείνη που προκαλεί κίνδυνο σοβαρών ζημιών που μπορούν να επηρεάσουν ένα μεγάλο αριθμό προσώπων συγχρόνως.

Ο εκμεταλλευόμενος μία ασυνήθιστα επικίνδυνη δραστηριότητα μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη μόνο σε περίπτωση ύπαρξης πταίσματος του θύματος υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στα άρθρα 1349 με 1351-1»³¹⁷.

Η εισαγωγή και στην ελληνική έννομη τάξη μιας γενικής ρήτρας ευθύνης από διακινδύνευση ανάλογης με τις γενικές ρήτρες αδικοπρακτικής ευθύνης των ΑΚ 914 και 919, έχει προταθεί ήδη από το 1982 στην ελληνική νομική θεωρία³¹⁸ ως της πλέον κατάλληλης για την κάλυψη διαφορετικών περιπτώσεων κινδύνων με κάποιο κοινό σημείο. Η προταθείσα διατύπωση για την εν λόγω ρήτρα είχε ως εξής: «Ο κάτοχος μιας πηγής ιδιαιτέρου κινδύνου είναι υπόχρεος να αποκαταστήσει τη ζημία προσώπων και πραγμάτων, που προκαλείται από την πραγμάτωση του ιδιαιτέρου κινδύνου της πηγής.

(DCFR), Vol. 4, Full Edition, 2009, σελ. 3538 επ. Βλ. σχετική αναφορά και σε *Ε. Δακορώνια*, σε Τιμ. Τόμ. Ι. Σπυριδάκη, σελ. 140, 141.

316. Βλ. *Avant-projet de réforme du droit des obligations (arts. 1101 à 1386 du Code civil) et de la prescription*, Ministère de la Justice, 2005, σελ. 143.

317. Art. 1362. Sans préjudice de dispositions spéciales, l' exploitant d' une activité anormalement dangereuse, même licite, est tenu de réparer le dommage consécutif à cette activité. Est réputée anormalement dangereuse l' activité qui crée un risque de dommages graves pouvant affecter un grand nombre de personnes simultanément. L' exploitant ne peut s' exonérer qu' en établissant l' existence d' une faute de la victime dans les conditions prévues aux articles 1349 à 1351-1.

318. *Π. Κορνηλάκης*, Ευθύνη από διακινδύνευση, σελ. 195 επ.. Βλ. επίσης *Ι. Δεληγιάννη/Π. Κορνηλάκη*, § 403, σελ. 368.

Ως ιδιαίτερος θεωρείται ένας κίνδυνος όταν: α) ο ζημιωθής ήταν αναγκασμένος να εκτεθεί σ' αυτόν και β) η ολοκληρωτική αποτροπή προκλήσεως ζημιών από την πραγμάτωσή του δεν είναι δυνατή με την καταβολή της απαιτούμενης στις συναλλαγές επιμέλειας. Επιπλέον συνεκτιμάται η τυχόν ιδιαίτερη συχνότητα πραγμάτωσης του κινδύνου ως και οι τυχόν ασυνήθιστες ή εκτεταμένες ζημιές που προκαλεί η πραγμάτωσή του.

Ιδιαίτερο κίνδυνο θεωρείται ότι περικλείουν ιδίως τα μηχανικώς κινούμενα μέσα μεταφοράς, οι εύφλεκτες, εκρηκτικές ή δηλητηριώδεις ύλες, τα πυροβόλα όπλα, τα υπό πίεση αέρια, η ηλεκτρική και πυρηνική ενέργεια κ.λπ.»³¹⁹.

Η πρόταση για την υιοθέτηση μιας τέτοιας ρήτρας επαναλήφθηκε και αργότερα³²⁰, όμως η πρόταση αυτή ουδόλως έχει ληφθεί υπόψη από τον Έλληνα νομοθέτη μέχρι σήμερα, ο οποίος συχνά φαίνεται να εκσυγχρονίζει τη νομοθεσία σε ορισμένους τομείς, όχι ακολουθώντας τις υποδείξεις της θεωρίας αλλά μόνο όταν το υπαγορεύουν οι σχετικές Οδηγίες της Ε.Ε., τις οποίες είναι υποχρεωμένος να καταστήσει εσωτερικό δίκαιο.

Γ. Μη κυρωτική Διεθνών Συμβάσεων ειδική νομοθεσία που προβλέπει ευθύνη από διακινδύνευση - Το Επικουρικό Κεφάλαιο Ασφάλισης Ευθύνης από Ατυχήματα Αυτοκινήτων

Εκτός από τους νόμους που κυρώνουν Διεθνείς Συμβάσεις, και άλλοι νόμοι του Ελληνικού Κράτους προβλέπουν ευθύνη από διακινδύνευση. Ενδιαφέροντες για το υπό ανάλυση θέμα είναι οι ακόλουθοι:

1. Ν 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος

Βιομηχανικά και γενικότερα τεχνολογικά ατυχήματα μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την εκτεταμένη ρύπανση του περιβάλλοντος και την πρόκληση καταστροφικών ζημιών. Για τον λόγο αυτό ο Έλληνας νομοθέτης προβλέπει στο άρθρο 29 του Ν 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος³²¹ που αναφέρεται στην ευθύνη για τις ζημιές που προκύπτουν από τη ρύπανση του περιβάλλοντος, ευθύνη από διακινδύνευση. Στο εν

319. Π. Κορνηλάκης, Ευθύνη από διακινδύνευση, σελ. 197, 198.

320. Βλ. Ι. Καράκωστα, Περιβάλλον και Δίκαιο, Β' έκδ., 2006, σελ. 590 και Γ' έκδ., 2011, σελ. 454.

321. ΦΕΚ Α' 160. Ο Ν 1650/1986 τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε από το άρθρο 98 του Ν 1892/1990 και την Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου 19/1988 που κυρώθηκε από το άρθρο 1 του Ν 1788/1988.

ISSN: 978-960-562-452-1

15405